

Lekce 6

Předložky

Téměř všechny předložky se vyskytují ve dvojici *stavů* (*states*), např. $\epsilon-$, $\epsilon\rho\omega=$ = k, do, pro, proti, ve srovnání s. Je to

- i. *přednominální stav* (*prenominal state*) ($\epsilon-$), který musí být doplněn frází s členem, zájmenem, atd. $\epsilon-\tau-\rho\omicron\lambda\iota\varsigma$ = do města, $\epsilon-\theta\iota\epsilon\rho\upsilon\gamma\alpha\lambda\eta\mu$ = do Jeruzaléma, $\epsilon-\pi\alpha\acute{\iota}$ = proti tomuto.
- ii. *Předosobní stav* (*prepersonal state*) ($\epsilon\rho\omega=$), který musí být doplněn osobním sufixem. $\epsilon\rho\omega-\tau$ = proti němu/tomu, $\epsilon\rho\omega-\varsigma$ = proti ní/tomu

Ve slovnících jsou všechny předosobní stavy psány se šikmým/nakloněným dvojitým spojovníkem (=) a přednominální stavy s jednoduchým spojovníkem (-).

Při učení předložek je třeba se naučit z paměti oba stavy s jejich významem („ $\epsilon-$, $\epsilon\rho\omega=$ = k, do, pro, proti, ve srovnání s“). Jednoduché [t.z. ne-složené] předložky se uvádějí pod přednominálním stavem, tak $\epsilon-$, $\epsilon\rho\omega=$ najdeme pod $\epsilon-$.

Skloňování předosobních stavů vyžaduje trochu učení. Většina předložek se skloňuje jako jeden z následujících pěti vzorů. Je třeba se tyto vzory důkladně naučit nazpaměť.

	poslední písmeno předosobního stavu				
	$\lambda=$	$\omicron=$	$\omega=$	$\tau=$	$\omega\omega=$
	$\eta\lambda=$ k, pro	$\epsilon\rho\omicron=$ k	$\epsilon\chi\omega=$ na	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau=$ V	$\zeta\iota\omega\omega=$ na
1.os.sg.	$\eta\lambda\acute{\iota}$	$\epsilon\rho\omicron\acute{\iota}$	$\epsilon\chi\omega\acute{\iota}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\bar{\tau}$ nebo $\bar{\eta}\zeta\eta\tau$	$\zeta\iota\omega\omega\tau$
2.os.sg.m.	$\eta\lambda\kappa$	$\epsilon\rho\omicron\kappa$	$\epsilon\chi\omega\kappa$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\bar{\kappa}$	$\zeta\iota\omega\omega\kappa$
2.os.sg.f.	$\eta\epsilon$	$\epsilon\rho\omicron$	$\epsilon\chi\omega$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\epsilon$	$\zeta\iota\omega\omega\tau\epsilon$
3.os.sg.m.	$\eta\lambda\tau$	$\epsilon\rho\omicron\tau$	$\epsilon\chi\omega\tau$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\tau$	$\zeta\iota\omega\omega\tau$
3.os.sg.f.	$\eta\lambda\varsigma$	$\epsilon\rho\omicron\varsigma$	$\epsilon\chi\omega\varsigma$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\varsigma$	$\zeta\iota\omega\omega\varsigma$
1.os.pl.	$\eta\lambda\eta$	$\epsilon\rho\omicron\eta$	$\epsilon\chi\omega\eta$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\bar{\eta}$	$\zeta\iota\omega\omega\eta$
2.os.pl.	$\eta\eta\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\rho\omega\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\chi\omega\tau\bar{\eta}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\tau\eta\gamma\tau\bar{\eta}$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\tau\eta\gamma\tau\bar{\eta}$
3.os.pl.	$\eta\lambda\gamma$	$\epsilon\rho\omicron\omicron\gamma$	$\epsilon\chi\omega\omicron\gamma$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\omicron\gamma$	$\zeta\iota\omega\omicron\gamma$

Zvláštní pozornost je třeba věnovat 1. os. sg., 2. os. sg. f. a 2. os. pl., které se liší podle zakončení předosobního stavu.

1. os. sg.	$\eta\lambda\text{-}\acute{\iota}$	$\epsilon\rho\omicron\text{-}\acute{\iota}$	$\epsilon\chi\omega\text{-}\acute{\iota}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\bar{\tau}$ nebo $\bar{\eta}\zeta\eta\tau$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\tau$
2. os. sg. f.	$\eta\epsilon\text{-}\emptyset$	$\epsilon\rho\omicron\text{-}\emptyset$	$\epsilon\chi\omega\text{-}\emptyset$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\epsilon$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\tau\epsilon$
2. os. pl.	$\eta\eta\text{-}\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\rho\omega\text{-}\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\chi\omega\text{-}\tau\bar{\eta}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\tau\eta\gamma\tau\bar{\eta}$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\tau\eta\gamma\tau\bar{\eta}$

Osobní sufixy.

Vidíme, že k předložkám se připojuje pravidelná sada osobních sufixů. Zde uvádíme všechny možnosti osobních sufixů.

Osoba	koncová hláska předosobního stavu				
	jediná samohláska	konsonant + Β Λ Μ Ν Ρ	koncové Τ	jiný konsonant	dvojitá samohláska
1.os.sg.	ī	ετ	∅ τ̄	τ̄, τ	τ
2.os.sg.m.	κ	εκ	κ̄ anebo κ	κ̄, κ, γ̄	κ
2.os.sg.f.	∅	ε	ε	ε	τε
3.os.sg.m.	ϙ	εϙ	ϙ̄ anebo ϙ	ϙ̄ anebo ϙ	ϙ
3.os.sg.f.	ς	ες	ς̄ anebo ς	ς̄ anebo ς	ς
1.os.pl.	ν	ν̄ εν	ν̄	ν̄	ν
2.os.pl	τν̄ anebo τῆτν̄	τῆτν̄	τῆτν̄	τῆτν̄	τῆτν̄
3.os.pl.	(ο)γ	ογ	ογ	ογ	(ο)γ

Jednoduché předložky

αντι- namísto

αχ̄ν̄- αχ̄ν̄τ= bez (také εχ̄ν̄- εχ̄ω=)

ε- ερο= k, pro, proti, ve srovnání s

ετβε- ετβηητ= kvůli, ohledně

κατα- καταρο= podle, jako, vedle

ἡμαρ- v přítomnosti (boha) [zřídka]

μη̄ν̄- μη̄μα= s, a (také μη̄-)

ν̄- ν̄μο= z, související s; také znak přímého předmětu, nepřeložitelné

ν̄- να= k, pro

ν̄σα- ν̄σω= za, po

ν̄σι- nepřeložitelné¹

(ν̄)ναρ̄π̄ν̄- (ν̄)ναρ̄ρα= v přítomnosti, před, ve vztahu k

παρα- παραρο= proti, ve srovnání s, mimo/kromě, více než

προς- προςρο= v souladu/ve shodě s, k/pro; než

οῡβε- οῡβη= (na)proti, směrem k

οῡτε- οῡτω= mezi

χωρις- bez, mimo, stranou

ωα- ωαρο= k, směrem k

ρ̄α- ρ̄αρο= pod, z, vzhledem k, pro/za

ρ̄ι- ρ̄ιωω= na, v, u

ρ̄ν̄- ρ̄νητ= v, u, na, z

ρ̄αρ̄ιρ̄αρο= odděleně/stranou, já (ty, on atd.) sám

ρ̄ως- jako, jako by

χιν̄- od (čas, místo)

Dva osobní sufify s jednoduchou předložkou jsou spojeny s μη̄μα= = „a“, které se deklinuje (skloňuje) jako να=. Např. να-ν̄ μη̄μη-τν̄ = pro nás a vás; ερο-ι μη̄μα-ϙ = proti mně a

¹ Znak postponovaného podmětu. (par. 97)

(proti) němu; $\bar{\text{N}}\text{ZHT-}\epsilon \bar{\text{N}}\bar{\text{M}}\text{A-I}$ = v tobě a ve mně. Podobně i dodatečná fráze s členem (an additional phrase) nebo zájmeno mohou být spojeny s $\bar{\text{M}}\bar{\text{N}}$ -. Např. $\text{NA-N } \bar{\text{M}}\bar{\text{N}}\text{-PIEN-}\lambda\text{OC}$ = pro nás a (pro) náš lid; $\epsilon\text{PO-I } \bar{\text{M}}\bar{\text{N}}\text{-PA-}\epsilon\text{IOT}$ = proti mně a (proti) mému otci.

[Possessed nouns]² [suffixed nouns]

Je to malá skupina (asi dvacet) podst. jmen, které vyžadují sufix, jejichž *possessor* tedy musí být sufigován [t. z. že tyto sufixy vyjadřují držitele/vlastníka/majitele podst. jména (před nimi) uvedeného]. Mají důležitou roli při tvoření složených předložek.

$\bar{\text{P}}\bar{\text{N}}\text{-PPO}\mu\epsilon$ ústa člověka
 $\bar{\text{P}}\omega\text{-}\eta$ ústa jeho, jeho ústa

Podobně jako jednoduché předložky, vyskytují se ve dvou stavech: přednominální, a předosobním.

Některé příklady *possessed nouns* (přednominální stav je možné tvořit dvěma způsoby):

přednominální		předosobní	
$\bar{\text{P}}\bar{\text{N}}\text{-}$	$\bar{\text{P}}\omega\text{-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	$\bar{\text{P}}\omega\text{=}$	= ústa (koho/čeho)
	$\bar{\text{P}}\lambda\text{T-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	$\bar{\text{P}}\lambda\text{T=}$	= noha/nohy (koho/čeho)
$\bar{\text{T}}\bar{\text{N}}\text{- } \text{T}\epsilon\text{-}$	$\text{TOOT-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	TOOT=	= ruka/ruce (koho/čeho)
	$\text{ZHT-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	ZHT=	= přední část(i)/předek (koho/čeho)
	$\text{ZHT-}\eta \bar{\text{N}}$	ZHT=	= břicho, lůno/děloha (koho/čeho)
$\text{ZP}\bar{\text{N}}\text{- } \text{Z}\bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{ZPA-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	ZPA=	= tvář (koho/čeho)
	$\text{ZTH-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	ZTH=	= špička/cíp (koho/čeho)
$\bar{\text{X}}\bar{\text{N}}\text{-}$	$\bar{\text{X}}\omega\text{-}\eta \bar{\text{N}}\text{-}$	$\bar{\text{X}}\omega\text{=}$	= hlava (koho/čeho)

Possessed nouns jsou zvláštní. Nikdy nemají člen³ a nemohou být modifikovány atributivními nebo *specifier* konstrukcemi [tj. konstrukcemi se specifikátorem – viz. L 5]. Většinou se používají jako *komponenta* k vytváření složených slov, zvláště složených předložek.

Possessed nouns pocházejí z dřívějších egyptských jmen pro části těla, ale v koptštině se jejich význam stal abstraktní. Koptština je většinou používá k vyjádření vztahu abstraktním způsobem. K doslovnému mluvení o částech těla používá koptština odlišnou sadu běžných pod. jmen.

doslovně (části těla)		abstraktní vztah (v složené předložce)
„noha“	$\text{T-OYPT}\epsilon$	$\bar{\text{P}}\lambda\text{T=}$
„ruka“	$\text{T-}\delta\text{IX}$	TOOT=
„ústa“	$\text{T-TA}\text{PPO}$	$\bar{\text{P}}\omega\text{=}$

² Anglické označení této skupiny podstatných jmen ponechávám (a proto uvádím v lomených závorkách), doslovně se to totiž asi přeložit nedá. Lambdin, *Introduction*, s. 125 je označuje jako „nouns with pronominal suffixes“; podobně i Plisch, *Einführung*, s. 11 – nomina mit eigenem status pronominalis. [Poznámka: (klasické označení) status pronominalis/prepronominal state = (tu uváděný) prepersonal state (stav předosobní)]

³ Substantivum je determinováno přivlastňovacím zájmeným sufixem, proto nevyžaduje člen.

Tak např. běžné substantivum **οἶκ** a **ταπρo** se používají doslovně: „tvoje ruka“ = **τεκ-οἶκ**, „tvoje ústa“ = **τεκ-ταπρo**; ale komponenty ve složených předložkách jsou vyjádřeny prostřednictvím **τοοτ=** a **ρω=**: „dát knihu tobě“ = **ετοοτ-κ** (do-ruky-tvé), „podávat jídlo tobě“ = **ζαρω-κ** (pod-ústa-tvoje).

Složené předložky

Koptština má více než sto složených předložek, které jsou založené na pod. jménech. Skládají se z jednoduché předložky + subst. (často *possessed noun*) + buď spojovník (- a =) nebo **ἄ-** („of“). Složené předložky se tvoří třemi způsoby:

i. *Jednoduchá předložka + possessed noun, ε-ῤῃ-, ερω=* = k, na („k ústům koho/čeho). Tak např. **ζα-εἰατ=** před („pod očima koho/čeho“); **ε-τῃ-, ε-τοοτ=** k („(směrem) k ruce koho/čeho); **ε-χῃ-, ε-χω=** na/nad („(směrem) k hlavě koho/čeho“).

ii. *Jednoduchá předložka + určitý člen + podst. jméno + genitivní („of“) konstrukce, ζι-τ-οὔναἰ ἄ-, ζι-τεφ-οὔναἰ* napravo od, napravo od něj („na pravé ruce koho/čeho“). Tak např. **ἄ-πβολ ἄ-** vně koho/čeho („ve vnějšku koho/čeho“); **ε-πμα ἄ-** na místě koho/čeho („(směrem) k místu k/č“); **ε-πσα ἄ** k („(směrem) k straně k/č“).

iii. *Jednoduchá předložka + [∅]podst. jméno (nebo πἰ-podst. jm.) + ἄ-/ἄμο=*, např. **ε-[∅]παζοὔ ἄ-/ἄμο=** = za („(směrem) k zadní části k/č“). Tak např. **ζι-οἱ ἄ-/ἄμο=** = před („na předí k/č“); **ζι-[∅]οὔναἰ ἄ-/ἄμο=** napravo od („na pravé ruce k/č“); **ἄ-πσα ἄ-/ἄμο=** mimo/za („na další/vzdálenější straně k/č“).

Kombinovaná příslovce (combinative adverbs)

Kombinovaná příslovce se spojují s předložkami, příslovkami a slovesy, čímž vznikají nové významy. Např. předložka **ζἄ-** (= v) se také spojuje s adverbium **εβολ** a mění svůj význam **ζἄ-, ἄζητ=** = v

εβολ ζἄ-, εβολ ἄζητ= = z

Existuje sedm kombinovaných adverbí:

i. *Uvnitř: εζοὔν, ἄζοὔν, ψαζοὔν*

ii. *Vně: εβολ*

iii. *Horní nebo dolní část:⁴ εζραἰ, ἄζραἰ, ψαζραἰ*

iv. *Dno/spodek: επεσητ*

v. *Předek: εοἱ*

vi. *Zadní část: επαζοὔ*

vii. *Emocionální orientace: ἄζητ*

Protože tato adverbia mají význam pouze v kombinaci s něčím dalším, není možné definovat je přesně. První čtyři se spojují s předložkami a do jisté míry i se slovesy, poslední tři pouze se slovesy.

ζἄ- = v, **εβολ ζἄ-** = z

κω = položit, **κω εβολ** = odpustit

⁴ Top-or-bottom.

ρε ε- = najít, ρε επεσχητ ε- = spadnout do
 ἄκαρζ = cítit fyzickou bolest, ἄκαρζ ἄρητ = cítit se zoufalý/smutný/nešťastný

Slovíčka

Další podst. jm.

π-ρωβ, pl. ρβηγε	věc, produkt; záležitost
πε-νκα	materiální věc, vlastnictví
π-φαχε	promluva/projev, slovo

Předložky

ρη- (také ἄ-), ἄρητ=	v, u, na, z, prostřednictvím
ἄ-, ἄμο=	z, související s; ⁵ ukazatel přímého předmětu
ἄ-, να=	k, pro
ε-, ερο=	k, pro, proti, ve srovnání s
μη-, ἄμα=	s; a
αἄ-, αἄρητ=	bez
εἄ-, εχω=	na, nad; pro, kvůli; proti; k; navíc, po
ρη-, ρωω=	na, v, u; a; vztahující se k; z; v době
ετβε-, ετβρητ=	kvůli, vztahující se k
*κατα-, καταρο=	podle, jako
*ρωσ-	jako, jako by
εβολ ρη-, εβολ ἄρητ=	z
ερογν ε-, ερογν ερο=	do
ερογν ρη-, ⁶ ερογν ερρα=	do, ⁷ před
εραἰ ρη-, εραἰ ἄρητ=	v ⁸
ἄπε-μοτο εβολ ἄ-, ἄπερ-μοτο εβολ ⁹	v přítomnosti, před

Adverbia

ἄμαγ	tam
ἄπεἰμα ¹⁰	tady
εβολ ρη-πεἰ-μα	z/od tohoto místa, odtud/odsud
ε-πεἰ-μα	sem
ρη-π-μα ετἄμαγ	tam
εβολ ρη-π-μα ετἄμαγ	odtamtud
ε-π-μα ετἄμαγ	tam
επμα ἄ- tj. ε-π-μα ἄ-	namísto
ρη-μα νἰμ	všude
των	kde? odkud?
εβολ των	odkud?

⁵ of, out of, from, related to.

⁶ nebo ερογν ερρη-

⁷ in toward

⁸ in, up in, down in

⁹ na místě περ- může být jakýkoliv přivlastňovací člen

¹⁰ tj. ἄπεἰ-μα

Spojky

* αλλα	ale, avšak, nicméně
* η	anebo, a, a/nebo (inclusive)
χῆ- (nebo χεν- nebo χε-)	anebo ¹¹ (restrictive)

Výrazy založené na **ζογο**

πε-ζογο	hojnost/množství, větší část
ε-πε-ζογο	velmi, značně, moc, mnoho
εζογε- , εζογερο= ¹²	víc než
ἄζογο	(tím) více, nejvíce

A.

να-ῖ, **ἡμμε-**[∅], **ζιω-ϑ**, **εζογν εζρα-ς**, **ερω-τῆ**, **ἡμο-ῖ**, **εζογν ερο-κ**, **εχω-ϑ**, **ἄζητ-ῆ**, **αχῆτ-ογ**, **ετβηητ-**[∅], **ζραῖ ἄζητ-ε**, **εβολ ἄζητ-ς**, **νη-τῆ**, **ἡμα-ῖ**, **ζιω-κ**, **εζογν εζρε-**[∅], **ερο-ς**, **ἡμω-τῆ**, **εζογν ερο-ογ**, **εχω-κ**, **ἄζητ-ϑ**, **αχῆτ-ῆ**, **ετβηητ-ογ**, **ζραῖ ἄζητ-**[∅], **εβολ ἄζητ-ῆ**, **ναϑ**, **ἡμηητῆ**, **ζιωογ**, **εζογν εζραγ**, **εροκ**, **ἡμοϑ**, **εζογν ερωτῆ**, **εχωογ**, **ἄζητῆ**, **αχῆτῆ**, **ετβετηγτῆ**, **ζραῖ ἄζητογ**.

B.

- ἡ-πα-ἡτο εβολ. ἡ-πεγ-ἡτο εβολ.**
- ζως-**[∅] **ωηρε. κατα-τεϑ-ζε.**
- ἄη-τε-γωη. ε-τ-πολις. ἡἡ-νεϑ-ωβεερ.**
- αχῆ-μοογ ζι-**[∅] **οεικ. εχῆ-π-καζ. ζι-τε-ζηη.**
- ετβε-τεϑ-αγαπη.**
- εβολ ἄη-πεῖ-μα. ε-πεῖ-μα. ἄη-μα ηηη.**
- επημα ἡπεϑλαος. εζογεπεϑλαος. επεζογο.**
- ζοογτ η ςζιμε. ἄζοογτ χῆνεζιομε.**

¹¹ or, or else

¹² tj. **εζογο ε-/ερο=**